

Wäiksete laste eest hoolitse-
mine. . . . .

Külgebakkawate haiguste eest
hoidmisest enne ja nüüd.

Wäiksete laste eest hoolitsemine. e e e e e e e

Külgebakkawate haiguste eest hoidmisest enne ja nüüd.

Wäiksete laste eest hoolitsemine.

Dr. M. Ostrow.

I. M a i m u k e.

St wõõriti mõistmist ette ei tuleks, siis nimetan, et maimufese mõistega wäikset last tema esimestel elupäewadel nimetan. Waatame siis, mis meil maimufese juures teha on, et ta hästi kofuks, terve ja priiske oleks.

„On maimuke sündinud, siis seotakse puhta, läbifeedetud witselpaelaga eht linaseriide ribaga nabawars umbes paari tolli kauguselt kõhust, kõwasti kinni ja lõigatakse puhtaks pestud kääridega wäljastpoolt seotud-kohta katti, sellepääle wõetakse puhast waselini eht õli ja wõietakse maimufese ihu üleni sellega kokku. — Waseliniaga eht õliga wõidmine teeb lapse ihu küljes olewa kõntsa lahti, nii et ta pesemise juures kergemini ära läheb. — Pesemiseks tarwitatakse wanni, wesi olgu 28—29° R. soe ja mitte ülearu sügaw. (Kus mitte kraadiklaasi käepärast ei ole, jääb wõib peseja wee soojust küünarnukiga mõõta: on wesi pisut soojem kui praegu käitset wabas-tatud küünarnukk, siis on wesi paras; küünarnukk, mis paljas seisab, ei näita mitte õiget soojust, sest et ta ise külmem on, kui ihusoojus.)

Pesemine ei pea mitte üle 10 minuti kestma; siis kuivatatagu maimuke ruttu ja hooltsasti ära, iseäranis kaenla-augud ja kubemed; hää on kui pääle kuivatamist puhta puuwillaga weel lycopodiumi (karukollade õie tolm) tähendatud kohtadele tafakesti hõõrutakse, siis ruttu lahke särgitene selga, soe mähis ja waip ümber ning maimuke sooja aseme pääle.

Enne asemele panemist peab weel kord järele waatama, kas nabawars küllalt kõwasti kinni on seotud, et mitte maimuke magades jäält werd ei kaotaks. Nabawarre ots peab puhta linase lapi sisse mähitama ja siis wäikse sidemega ümber kõhu nii kōidetama, et teda mitte ei pigistata ega rebita. Parema ja otstarbe kohasem on aga,

nabawarre otša ümber puhast, kuiwa gipsipulbert panna, mille hulka boori- ehk salicylihaput on segatud; gipsipulber tõmbab enese sisse niiskust, nii et nabawars ruttu ära kuiwab, kuna boori- ehk salicylihapu teda haiguste vastu kaitseb. Gipsipulbert on igapäew tarwis wahetada, kuni nabawars kuiv on. Kõwaks läinud gips pudeneb wannis wee sees kergesti naba küljest ära. Umbes 5-dal päewal kutub ka ärakuivanud nabawars küljest ära, kuna naba siis wäikse haawa jarnane on. Seda nabawarre haawa on tarwis puhtalt hoida; hää on tema pääle jodoformi- ehk kseroformipulbert raputada, ehk 5% borwaselini pääle wõida, puhas linane lapite pääle ja sidea ümber kõhu kinni kõita. Ei olda nabawarre rawitsemise juures mitte küllalt puhas, siis tekkivad sellest mitmesugused naba-haigused, mis sagedasti maimukese elu maksawad. Nabahaawa pehemiseks tarwitagu kas puhast keenud wett ehk boorihapu wett 2—3%, mitte aga karboli-wett, mida wiimast maimukesed mitte hästi ei kannata. Tarwilik on maimukese naba ka pääle haawa terweks saamist sideme all hoida, sest et karjumise läbi hõlpsasti lapsele suur naba wõib sündida. Naba kohal on kõhu-katete sees auk, mis kinni peab kaswama, nutu läbi aga kergesti wigastatud saab, kui mitte sidea ümber kõhu seda ei kaitse.

2) Pääle nabawarre on maimukese juures tähelepanemisewäärt ta rinnad (nisad). Umbes 3.—4. päewal pärast sündimist turjurwad maimukese rinnad, ja kui nende pääle wajutada, siis tuleb nendest siinfas-walget wedelikku wälja, mis umbes rinnapiima sarnane on. Ei puudutata aga rindasid mitte, siis kaob paistetuse aegapidi jällegi ära, ja 2—3 nädala pärast ei tule rindadest midagi wedelikku enam wälja. Sagedasti juhtub aga, et noor ema ehk hoidja, kes asjast midagi ei tea, rinnakestest wõimalikult hoolega wedelikku wälja pigistab, mille tagajärjeks rinnakeste põletik ja pärast mädanemine on. Sellepärast hoidagu nende puutumise ja pigistamise eest!

3) Et maimuke sündimise juures enamasti päaga ees ilmale tuleb, siis tekkib pääle wee ärajooksmise eelolewa pääjao pääle paistetuse, mis kaua kestwate sünnitamiste juures kaunis juureks wõib minna. Peaaegu kunagi aga ei tarwita see paistetuse arstlikku abi, waid kaob iseenesest juba 12, hiljem 48 tunni pärast ära.

4) Tähelepanemise wäärt on iseäranis maimukese filmad. On sünnitamise juures õppinud ämmaeit, siis puhastab see filmad ära ja paneb ka sinna rohtu sisse, nii et haigust ei sünni; kus seda mitte ei ole, jääb puhastatagu maimukese filmi otsekohse pääle sündimist puhta puuwillaga ehk linase lapiga ja keenud weega. Kui aga emal enne maimukese sündimist walged on olnud, siis on tarwilik wiibimata arstiabi maimukese filmadele otsida, wiirutus wõib parandamata wiga sünnitada, sest et maimukese filmad haigeks jääwad ja sagedasti

rügemine rifutud saab. Siin võib rohi õigel ajal tarvitades haigeksjäämist ära hoida.

Haigus hakkab järgmiselt: 2—3 päeva pärast sündimist paistetavad maimukese filmalauud üles, filmade lahtitegemine on valus; kui aga film lahti tehtakse, siis jookseb säält piimawedeliku sarnast wett välja; seespool filmalauude pääl näitse wäitfeid kollakaswalgeid ebemeid. Mõne päewa pärast alaneb paistetused, nüüd jookseb filmadest rohkesti koore sarnast paksu, kollakat mada, ka see jääb aegapidi vähemaks ja kaob 6—8 nädala pärast ära ehk kestab edasi. Haiguse kardetakse külg seisab selles, et ta juuremalt jaolt filmallaafi wigastab ja nii nägemist jaolt ehk sootumaks rifub. On kord haigus kalla, siis peab võimalikult jägedasti filmalauugusid awama, wett väljajooksta lastma ja filma boori-hapu weega puhastama, külma wee lappisid filmalauugude pääl hoidma ning iga wiite minuti järel wahetama, kuni paistetused alaneb, siis on tarwis põrgukivi weega rawitseda, kuid seda peab tohter tegema, jekt muidu võib filma sootumaks ärarifluda.

5) Hingetult sündimine. Terwe ja priske maimuke hingab otsekohe, ehk mõni sekund pääle sündimist; ta teeb filmad lahti, rabeleb käte ja jalgadega ja lihendab, kus juures rinna-, kõhu- ja seljanahk roosakaks muutub.

Selle wastand on, kui maimukene hingetult sünnib. Hingamine puudub sootumalt ehk on väga harwa ja liiga pääliskaudne, käed ja jalad seisawad liikumata paigal ja filmad jääwad kinni, ainult südametuhjumine tunnistab weel maimukese elust. Ei ole siin mitte ruttu abi käepärast, siis on maimukese elu kadunud. Sellepärast olgu siin kohal lühikene õpetus selle üle, mis tarwis teha on, et maimukese elu päästa, kui nurganaesjel mitte õppinud ämmaeit ehk tohter abiandmas ei ole.

Kui sünnitamine kaua kestab ja weji juba kauem aega ära on jooksnud, siis on põhjust karta, et maimukene hingetult sünnib. Et pääle sündimist maimukest elusse kutsuda, jeks peab juba warem laua ehk pingi walmis seadma, kuhu pääle maimukest pärast sündimist võib panna; pääle selle seisku säält walmis mitmed soojendatud mähtmed, siis weel ajeme ühel poolel wann sooja weega 28—29° R. ja teisel pool pang külma weega, tagawaraks tarwilik jagu keewa wett, et jahtunud weele sooja hulka panna.

On maimuke sündinud ja ei hinga mitte kohe pääle sündimist, siis peab ruttu wäitfe sõrmega maimukese suust ja kurgust ila ära puhastama; säält juures tunneb sõrm, kas suulae ja kurgu puudutamise läbi oksendamise liigutused ilmuvad ehk ei. Wilmased on märgiks, et hingetu olek mitte väga raske pole ja maimukest elusse äratada võimalik on.

Maimufese nabawars seotakse ruttu kinni ja lõigatakse katki, siis pigutatakse maimufene wanni sooja wee sisse, kuhu ta mõneks sekundiks jääb, selle pääle pandakse ta laua pääle ja hõõrutakse ettevaatlikult soojade mähtmetega ta teha. Enamasti ilmuvad juba nüüd pääliskaudsed hingamised kõha ja offendamisega. Ruttu peab raviseseja nüüd sõrmega kurgust ila ära puhastama ja jällegi maimufest sooja wette paigutama ning selle pääle hõõruma, kuid mitte ühte kohta, et nahka katki ei hõõru.

Ei ilmu ta nüüd weel mitte sügawamad hingamised, siis peab maimufest ruttu kuni kaelani külma wee sisse kastma ja selle pääle tohe jälle sooja wee wanni panema, pärast jälle hõõruma ja ila kurgust puhastama. Külma wee mõju on enamasti filmapill näha: maimuke tõmbab näofese krimpju, hingab sügawasti ja hakkab nutma.

Ei hinga aga maimuke esimese niisuguse külma suplemise järgi mitte hästi, siis peab seda kordama, kuni hingamine korralik ja hääl on; ainult tuleb meeles pidada, et iga uue külma wee sisse kastmise järgi maimufest rohkem aega sooja wee sees tuleb hoida, ka hõõrumise juures peab ettevaatlik olema; rinnakesi ei tohi sugugi mitte hõõruda, sest et neid wäga kergesti wigastada võib, mille tagajärjel nad haigeks jääwad ja maimufesele palju piina walmistawad.

Tuleb ette, et maimuke niisuguse ravisemise juures nõrgalt nutma ja pääliskaudselt hingama hakkab; kui teda aga niisuguses olekus rahule jätta, siis jääb warsti hingamine nõrgemaks ja pikkamise kaob maimufese elu. Sellepärast on tarwis senikaua maimufese eest hoolitseda, kuni ta tugewasti ja sügawasti hingab ja kõwasti kisendab, sest siis on loota, et maimuke ka edasi korralikult hingab. Niisugune hoolitsamine võib sagedasti paar tundi kesta, kuid siis on ka wäikse ilmatodaniku elu päästetud.

Ukse, kuhu niisugune maimuke paigutatakse, olgu hästi soojendatud, sest maimuke kaotas ravisemise ajal palju oma ihu-soojusest ja peab seda nüüd tagasi saama.

6) Maimufeste kollatõbi. Tuttaw on ju see nähtus, et suurema hulga maimufeste juures nende esimestel elupäewadel ihu kollaseks läheb, ilma et lapsed jäänud juures haiged oleksiwad. Kollatõbi ilmub 2—3 päewal pärast sündimist, harwa weel hiljem, ja on kergematel kordadel ainult naht kollane, raskematel kordadel lähewad ka filmawalged kollaseks; tõbe teistus on 3—4 päewa kergematel, ja 7—8 päewa raskematel kordadel. Kollatõbe ajal on maimufesed enamasti unised ja magawad päewad otsa. On tõbi rängem, siis peab iseäranis hoolega lapse toitmise eest hoolitsema, teda puhastama ja pesema ja sooja afeme eest muret kandma, iseäranis weel siis, kui maimufene enne oma aega ilmale on tulnud. Nohtusid maimufesele sisse anda ei ole mitte tarwis, sest et need niisugusel puhul

ainult kahju võivad teha, kuna töö ilma nendeta iseeneest mööda läheb. Töbe põhjuseks arvatakse malka sees ettetulevaid muudatusi.

7) Maimuete hingamine. Maimuete ei hinga mitte rinna, vaid kõhulihaste abil; nende hingamine ei ole mitte ühetaoline, ka siis mitte, kui lapsuke rahulisti magab, vaid pääliskaudsed hingamised vahetuvad sügavamatega ja täieliste vaheaegadega, kus hingamine seisab. Pääle selle on maimuete juures rinnaluude (küljeluude) sissepoole tõmbamist näha vahe- ehk rinnaliha (Diaphragma) kinnitustekohal rahulise hingamise juures; nutmise juures on see aga koguni selge.

Olgu siin veel nimetatud õige harva ettetulev hingamine, mis kätte määgimise (mõlitamise) sarnane on. Ta ilmub kohe päale sündimist; sisse hingab maimuke harilikult, kuna väljahingamine mitte korraga ei sünni, vaid 5—6-es järgus, kus juures kuulda hääle kätte mõlitamise sarnaselt kõlab. Suuremalt jaolt kestab niisugune hingamine kuni 8-ma kuuni ehk 1-e aastani ja kaob siis iseeneest ära, ilma mingisuguse rohitsemiseta. See hingamine on ühetasa, kas lapsuke üleval on ehk magab. Niisuguse nähtuse põhjuseks on erkude korratu tegevus hingamise-erkude kehtpaigas, pääajudes.

See oleks peaaegu kõik, mis enam ehk vähem iga maimuete juures ette tuleb, mahaarvatud 4. punkt ja 7-da all nimetatud mõlitamine. Kõigist neist on filmade haigus kardetavam ja raskem ja nõuab alati arstiabi, kuna teised iseeneest loomulikult teel kaovad.

Pöörame nüüd siis maimuete igapäevase ravitsemise juurde tagasi ja vaatame, kuidas temaga tarvis on ümberkäia, mida mitte ei pea tehtama.

On maimuete pestud ja järgite seljas, siis ei pea teda mitte kui puuhalgu mähkmetesse kinni määsima ja võõga kinni kõitma, vaid talle vaba kätte ja jalgade liigutust jätma, mis ta kosumiseks tarvilik on. Distarbekohasem on maimuete padja sarnase koti sees tema asemetesele panna. Nse peab soojendatud olema, sest maimuete ei ole mitte iseene ihus nii palju soojust, kui ta tarvitab. Sellepärast ei aita paljude vaipade ja riiete alla matmine ühtegi, sest need ei anna mitte soojust, vaid keelavad ainult selle väljajoolamist.

Maimuete aset sojaks teha ja sooja hoida on kerge sooja weega, mis pudelitega niivõisi sängitesesse paigutatakse, et nad mitte just maimuete külge ei puutu.

Pääle sündimist magab maimuke enamasti tundi 12 rahulisti ja ka veel kauem; kui ta aga juba 24 tundi maganud on ja ikka mitte ei ärka, siis peab teda äratatama ja emarina otsa pandama. Sel ajal ei ole veel mitte piima rinnas, aga see ei tee wiga; loodus on selle eest muretsenud, et maimuete ema käest saab, mis ta terwisele kasulik on; ta ei nälgigi mitte, kui kohe ema rinnast piima ei saa;

mis ta jäält saab, sellest on temale küllalt. Sellepärast ei ole see sugugi mitte õige, kui meie loodust aitama ja tagasti upitama läheme, sellega, et maimukesele pudelis piima ehk koguni narstumuustakus leivapuru ehk muud sellesarnast suhu topime. Seega ei tee meie muud kui rikume maimukese terwist, sest et ta antud rooga mitte ei jõua ära seedida. On maimuke rinda imenud, siis jääb ta jälle rahulisti magama, sest imemine on talle raske ja wäsitaw töö.

On emal teisel ehk kolmandal päewal piim rinda tulnud, siis olgu imetamise juures nimelt kindel kord: maimuke saagu iga kahe tunni järele rinda ja ainult ühte, järgmine kord teist; imetamise aeg olgu piima rohke järgi, 10—20 minutit, mitte rohkem. Oksendab maimuke pääle imemist, siis on see tunnistuseks, et ta palju on imenud ja edaspidi peab vähem aega imeda andma.

Päewal saagu maimuke iga kahe tunni järel rinda ja öösel 2—3 korda, see on 24 tunni jooksul 9—10 korda; niiviisi saagu ta kuni teise kuu lõpuni; kolmanda kuu algusest pääle iga 3 tunni järele päewal, ja 1—2 korda öösel, s. o. 6—7 korda 24 tunni jooksul.

On kella järgi söögiaeg käes, maimuke magab aga rahulisti, siis ei pea teda mitte äratutama, waid edasi magada lastama.

Wäljamaal leidub kuulsaid lastetohtrid, kes eelpool tähendatud fagedat rinnaandmist kahjulikult peawad. Nii nõuab Breslau prohw. Czerny, et maimuke esimesel päewal midagi ei saa, teisel päewal kõigest kaks korda rinda, kolmandal päewal kolm korda, neljandal — 4 korda ja wiiesandal päewal saada maimuke tema arwamise järele 5 korda, mis ta pärast küllalt olla, nii et maimuke 4—5 tunni järele kord rinda saaks. Wõib olla et sääl maal, kus isegi sandid saia jõwad, kõht ja soolikad juba hakatusest saadik nii kolkukuiwanud on ja rohkem ei tarwita! Tahaks aga keegi meie Eesti emadest oma last selle seaduse järele imetama hakata, siis leiaks ta peagi, et meie maa maimuke wõõrsilt wõetud wiisiga mitte ei lepi ja Jumalast antud häälekest seni kaua tarwitab, kuni ema süda sulaks saab ja kahe tunniline söögiwähe maksmas on.

Korda rinnaandmise juures on sellepärast tarwis pidada, et rinnapiim ennast väga nähtawalt selle järele muudab, kui kaua puhke-aega on olnud. Hiljuti tühjakst imetud rinnast sõõrdub piim, milles palju raswajagusid, vähem munawalget on, kuna puhunud rinnast hakatuses lahjem, sinakat wärwi piim tuleb. Selle järele saab maimuke rinnast — kui neid kordamööda antakse — esiti lahjemat piima ja pärast rammujamat. Kui aga maimukesele imemise aeg mõlemaid rindasid antakse, siis imeb ta rindasid väga lühikesaja järele ja saab piimaga liiga palju raswajagusid, mis ta kofumisele sugugi mitte kasulik pole.

Imetamise järel peab maimukese suud puhastatama, et mitte piima-
jagusid suhu ei jää ja need sääl käärima ei lähe ega haigusid ei sünnita.

Pääle imetamise pandagu maimuke jälle sängi ehk hälli ja ärgu
kantsu teda mitte käte pääl, sest et tema selgroog veel väga
õrnafene on ja kätelhoidmise juures wigastatud võib saada; teiseks
põhjusiks on veel see, et maimuke süleshoidmisega väga ruttu ära-
harjub ja siis hällis mitte enam rahul ei ole. Ei pea ka kunagi
mitte pääle imemist maimukest selili hälli pandama, vaid ainult
külje pääle! Misparast nii, küsib ehk imestades noor ema. Põhjus
on õige lihtne: pääle imemist on harilik asi, et maimukesel piima
suust välja tuleb; see ei ole dieti mitte oksendamine, vaid lihtne
selle tagasi woolamine, mis kõhufesesje ei mahu. On nüüd maimuke
külili, siis jookseb piim iseenesest suust välja, on ta aga selili, siis
jääb piim suhu, vajub hingefurku ja võib maimukese ära lämmatada.
Niisamajugune õnnetus võib emal sündida, kes sängis magades
maimukest imetada tahab, sääl võib kergesti riind maimukese suu ja
nina kinni matta ja wäetikese ära lämmatada.

Alusiks maimukese asemel tarwitatagu heina- ehk kõllakotti,
mitte aga sulepatja; aseme kuivakshoidmiseks ei pea mitte liimiriidet
tarwitatama, sest see hautab; põhku võib iga nädal wahetada ja
kotti puhtaks pesta.

Et meil siiu ju hällist juttu oli, siis ehk küsib mõnigi ema,
kuidas on lugu kiigutamisega — ons ta hää või halb?

Wastust ei saa mitte ühe sõnaga anda. On asju, mis dieti
kumbatgi ei ole, ei hääd ega halvad, ja niisuguste hulka käib
kiigutamine. Ta ei ole muud midagi, kui maimukese kunstunesje
panemine (hüpnosifirimine), selle lisandusega, et kiigu seiswajäämisega
peagi kunstuni maimukese juures loomulikuts magamisets muutub.
Rahju ei tee kiigutamine maimukesele küll mitte, aga kasu ei too ta
ka mitte. Siiski võiks kiigutamist pahaks ja kahjulikuts arvata,
sest ta harjutab maimukesele juba hakatusest saadik paha tombe, nii
et ta ilma kiigutamata ei maga, vaid üles ärkab, nii pea kui kiik
seisab. — On aga maimuke sündimisest saadik sängis olema harjunud,
siis ei nõua ta ka mitte muud!

Maimukest pestagu iga päew; pesemine sündigu parem õhtul
kui päewa ajal, sest pääle pesemise on maimuke wee sees ujumisest
wäsinud, magab enamasti alati mõne tunni rahulisti ja annab nii
siis ka emale õvrahu. Igapäewane pesemine peats kuni poole aastani
kestma, pääle seda 2—3 korda nädalis. Pesumesi olgu hakatuses
28—29° R., aegapidi võib wesi jahedam olla, mida suuremaks laps
kaswab, suwel võib suurema lapse pesumesi kuni 25° R. olla.
Kammusad lapsed peawad suwel nimelt igapäew pesta saama, sest et
nad muidu väga kergesti ära haaduwad.

Sagedasti tekitab maimukese päänaha pääle kõnts, mis nii kinni on, et ta seebiga pestes mitte lahti ei tule. Et maimukese pääd kergemalt puhtaks teha, peab pääd õliga võidma. Õli läbi lähleb kõnts pehmeks ja on teda kergem seebiga ära pesta. Ei kao ta ühefordse õliga võidmise järgi ära, siis peab seda kordama senikaua kui pää puhas on!

Gelpool tähendatud juhatusi tähelepannes ja tarvitades kosub maimuke korralikult ja peagi kaotab ta õiguse, maimukese nime kanda (umbes 10—14 päewa pääle sündimist). Nimetame teda siis edaspidi rinnalapsiks, senikaua kui ema ta ärawõõrutab, ja vaatame missugused nõudmised siis sellel noorel ilmatodanikul elu kohta on.

II. Rinnalaps.

Et maimukese ja rinnalapse wahel ühtgi nähtawat piiri pole, esimeste nime ainult lapsukese esimeste elupäewade kohta tarvitame, siis pole ka rinnalapse eest hoolitsemises midagi muutust, waid kõik lähleb maimukese juures alatud korra järgi edasi: lapsuke saab rinda iga kahe tunni järele ja muud midagi. Pääle rinna andmist peab lapjuse juud puhastama, et haiguste eest hoida. Puhastamiseks võib puhast keedetud wett ehk 2% boori- ehk soodawett tarwitada.

Ei puhastata lapsukese juud mitte korralikult, siis lähewad suhu jäänud piimajaod wäga kergesti käärima ja rikuwad seega lapse seedimist. Pääle selle ei tööta wäikse lapse ilarahud weel mitte tarwilikult, et suunahka seest niiske hoida, ehk nad küll ju sündimiseft saadik täiesti olemas on. Nende tegewus algab alles korralikult kolmanda kuu lõpul. Sla tähtsus seisab selles, et ta tärklist dextriniks ja suhkruks ümber muudab, seega tööd seedimises tähtsalt toimetab.

Sagedamad haigused, mis lapse juus ette tulewad, on järgmised:

a) Suukatarr. Lapse suunahk, keel ja hambaigemed punetawad, paiguti on wäikjed haawakesed leida. Imemise juures teewad nad walu; laps hakkab küll isuga rinna otja, laheb aga säälsamas rinna lahti ja nutab. Suukatarri rawitsemine sündigu 2% booriweega. Wõetakse puhas, pehme, linane lapp sõrme ümber, kastetakse booriwee sisse ja puhastatakse lapse suu ja hambaigemed ära.

b) Lapse suunaha pääle, iseäranis keele, ülemise ja alumise moka ja hambaigemete pääle, ilmuvad kanepi- kuni läätsatera suurused ümargused ehk sakilised täpid, halli ehk kollakas-halli karwa. Tähendatud täpid on suunaha küljes kõwasti kinni, kui neid lahti lükkad, siis tuleb ajemelt werd. Nad teewad lastele kaunis palju waewa; nende ilmunisel on lastel enamasti palawik 30—40° C. Rawitsemine: 1% Chlorfali-weega juud puhastada.

d) Hooletult ja koristamata hoitud laste juures tuleb suuhaigust ette, kus suu nahk katti on ja haavad mädanewad; suust tuleb halba haifu ja jookseb pruunikat haifewat ila. Rawitsemine: Kalichloric. 1.0 : 120.0 teelusika wiisi sisse anda, kuni haigus kaob.

e) On lapsukesel suunahk juba haige, siis ilmuvad keele, mokaade ja suunaha pääle walged täpid, mis kaunis kõwasti ilanaha küljes kinni on; ärapiühkimise juures imbub haawast werd. Haiguse sünnitajad on wäikesed pisielukad, kes taime- ja elajariigi wahel pääl seisawad. — Et saa haigus mitte hakatuses rawitsema, siis lähed ta edasi kurku ja kaugemale, raskendab neelamist ja rikub seedimist. Puhastamiseks tarwitatagu Kalihypermanganic. 0.1—0.2 : 20.0 pääle eht 4% burawett.

Sagedasti tuleb rinnalaste juures ette, et neil kõht liiga kõwa on, nad ainult üks kord päewas mähtmed mustaks teewad ja ka seda juure waewaga ja surumisega. See halbtus ei ole mitte kerge parandada. Lapsukesele rohtusid anda, mis kõhu lahti teewad, ei ole mitte just soovitataw; sest nendega hariub lapsuke peagi ära ja siis on jällegi wana häda. Et nüüd mitte ikka rohkem ja rohkem lapsukesele rohtusid anda, siis peab katsuma wiga teisiti parandada.

Siin on lapsukesel kõhu triikimine kohane. Triikimise läbi saab soolika tegewus elustatud. On emal kannatusi küllalt — harilikult on seda igal emal — hakatuses üks kord päewas ja pärastpoole, kui juba kõht kaunis korralikult käib, ükskord päewas, lapsukesel kõhtu triikida, siis võib ilma rohuta kõik korda seadida. Kannatusi on waja, sest et paari päewaga mitte midagi ära ei saa teha, triikimist on tarwis 2—3 kuud toimetada. Triikimise õpetust siin kohal anda, pole mitte wõimalik, kuid soonetajumine eht triikimine on Cestis ju laialt tuttan, ilma teoretikaliku õpetuseta; siin nimetan ainult, mis suguses korras triikimine peab sündima: alustatakse parempoolt puusalu lähedalt ja mindakse ülespoole kuni küljekontideni, siis risti rinnaluude alt üle pahemapoole ja säält alla, alt risti paremapoole. Seda ringi tuleb 5—10 minutit korrata. Triikimine olgu hõõrumises ja näpistamises — muidugi mitte walusasti — sõrmed olgu õlitatud, siis libisewad kergemini üle lapsukesel naha ja ei hõõru mitte nahka katti. Seebipulgakesi, mis sagedasti wäikestele lastele pandakse, tuleb hädaasjaks lugeda, ja ei tohi neid mitte igapäew tarwitada, sest et seep soolika nahka seest äritab, nii siis sagedase tarwituse juures haigust võib sünnitada.

Brittikesega wett pritsida võib, kuid ei tohi ka jälle mitte igapäew sündida, sest ka sellega harjub soolikas ära ja ei mõju pärast ka see abinõuu.

On nüüd laps juba 2 kuud wanaks saanud, siis peab teda harjutama kolmetunnilist söögirahet pidama. See aeg jääb ka edas-

pidiseks maksma, senikaua kui laps üleüldse rinda saab. Siin tõuseb nüüd küsimine, kui kaua üleüldse lapsele ainult rinda peab andma?

Selle küsimise pääle saame harilikult looduse poolt vastuse. Enamasti tulevad lastele 6—7 kuul esimesed hambad suhu ja seega näitab loodus, et aeg on lapsele pääle rinna ka muud toitu andma hakata. Nii kaua võib ainult sel korral oodata, kui emal rinnas piima küllalt on, et laps sellest söönuks saab. On aga rinnas piima vähe, siis on iseenejest mõista, et lapsele lehmapiima andma peab ja väikest mitte nälgida ei tohi lasta. Lehmapiima tuleb weega segada, lapse wanaduse järgi, kuidas seda pärastpoole näeme lapse toitmise juures, kellel mitte ema imetamas pole.

Kuuendal kuul nõuavad lapsed enamasti ise juba toitu pääle rinna. Hakatuses antagu kord päewas umbes 1—2 nädalat. On lapsukeste kõht sääl juures terve ja laps ise priske ja rõõmus, siis võib ju 2 korda päewas piima, wedelat mannaputru ehk herkulo-leent anda. — Herkuloks, wana Greeka kangelase järel, kutsutakse kaeratangu, mis iseäraldi auru sees walmistatakse. Seent keedetakse lastele wee ja piimaga pooleks, pijut wõid ja soola juurde lisades, ja lastakse läbi jõhwsõela, nii et tangud kõik sõela pääle jääwad, wedel leem üksi saab lapsele. Nimetatud leem on maisew ja hästi toitev. Tangu peab ostmise juures ehk enne tarwitamist kuivalt juus katsuma, kas nad mitte hapuks ei ole läinud, sest siis ei kõlba nad mitte tarwituseks! — Saab laps päewas kaks korda toitu, siis seaditagu söötmine nõnda, et vähemalt üks kord wahepääl rinda saab.

On laps niirwiisi juba 9 kuud wanaks saanud, siis on aeg teda rinnast ärawõõrutama hakata. Võõrutamine sündigu aegapidi, nii et lapsukeste seedimiseriistad uue toiduga ära harjuda wõiksid. Järsku ära wõõrutatud laste juures tuleb sagedasti haigeks jäämist ette. Aegapidi wõõrutamisel on ka ema kõhta oma tähendus; rinnab harjuwad ära vähem piima andma, kuni wiimaks piim sootumalt ära kaob.

Wõõrutamise juures peab aga ka aasta-aega tähele panema. Seaduseks olgu, et suwel palawa ajaga last mitte ei pea ärawõõrutama, waid edasi lükkama kuni sügiseni, kus ilmad jahedamad on. Põhjusteks on siin see, et suwel palawaga lehmapiim hapuks läheb ja lapse kõhu haigeks teeb. On nüüd emal veel rinnas piima, siis toidab ta last ainult rinnaga seni kaua kui kõhuhaiigus mööda on. Enamasti on sellest küllalt, et lapse haigust parandada, ehk küll teistiti ka väga sagedasti võib sündida, iseäranis siis, kui mitte kõhe hakatuses kõhukorratust tarwilikult tähele ei panda. Kõhuhaiiguse parandamiseks ei maksa rohtusid üles lugeda, sest et neid igal korral isefuguseid tarwis läheb; ainult üht võib soowitada, see on riitsinusedli. On lapsukeste kõht halb, siis ei tee teelusika täis riitsinust ükskord

anda mitte kahju, küll aga toob ta kasu, sest ta puhastab kõik käärimise idud kõhust ja soolikat wälja.

Waikides ei wõi sellest kombest mööda minna, mis meie rahwas emadel wiisiks on, nimelt lapsi 1½—2 ja koguni 3 aastat imetada. See wiis on kahewõrdsest kahjulit: lapsele ja emale. Lapsele on ta kahjulit sellepärast, et ta emarinnast mitte küllalt ei saa ja ta mitte kõiki ollusid, mis ta kehale tarwilikud on, teist toitu aga rinna tõttu põlgab; pääle selle õpib laps asjata rinna järgi jonnima. Emale on niitauane inemine kahjulit, sest selleläbi saab ema organismus liiga ära kurnatud. Tagajärjeks on mõnesugused haigused, mis ema sunnivad tohtri abi otsima, ja mis raskeid on parandada. Olgu siin ainult üks näitus: ema tunneb rutema käimise ehk trepist üles minemise juures südame peksmist, tunneb hinge kinnijäämist, pää ümberkäimist; sagedasti läheb ilm filmade ees pimedaks ja walutab pää; söögi-isu on kadunud ja uni ei tule õfseti pääle. Ema on last kaua imetanud, ise selle eest nõrgaks ja werewaejeks jäänud; kunas ta sellest ise kosub, kes seda teab! Lapsele ei ole ta aga sellega ühtgi kasu teinud, et ta teda nii kaua imetas.

Söötmise järgi on tähtsam asi lapse koristamine. Rinna-lapsaagu nii kui maimukegi iga päew peäta kuni poole aastani, pärastpoole 2—3 korda nädalas. Pesuwesi wõib suuremate laste juures 27° R. olla ja rammusate laste juures suwel soojaga koguni 25° R.

Kunagi ei pea last lastma märgade ehk koguni mustade mähtmete sees olla; esiteks on see lapsele waewaks ja wäikene audub ära, teiseks õpetab see last maast madalast ropuks. Saab laps kuivalt ja puhtalt hoiatud, siis wõib teda ka juba 4 kuu wanuselt õpetada pakutamisel asju õiendama. Et lapsed seda õige ruttu õpiwad, seda wõib iga ema oma lapse juures ära proowida, kui tal hatatuses wähegi kannatust on.

Lapse riiete kohta ei ole muud midagi ütelda, kui et need lahed peawad olema ja kuskilt poolt tema keha ei tohi pigistada. Waba liikumine käte ja jalgadega ei tohi mitte riiete ehk mähtmete läbi takistatud olla.

On lapsuke suuremaks kaswanud, nii et ta juba astub ehk roomab, siis on parem, kui mitte lapsele õtetud kitsaste ninadega kingasid jalga ei panda, waid pargitud nahast ise kingakesed tehtakse laiade ninadega, et mitte warbaid ei pigista ja niiwiiši juba wäiksest saadik lapse jalgu ei riku.

Rinnalapse hoolitsemise selka tuleb küll ka rõugepanemine arwata, mis lapsukest raske töö vastu kaitsma peab. Kunas on siis kõige kohasem lapsele rõugeid panna? See küsimine ei ole mitte sugugi asjata, sest et just rõugepanemisega wäga sagedasti wäikestele ilmakodanikkudele walu ja waewa asjata rohkendatakse. Siin olgu järgmine juhtnõu: lapsele alla kolme kunn ei pea mitte rõugeid

panema, ehk olgu siis, kui haigus just ümberringi möllamas on; parem aeg rüugepanemiseks on 3—6 kuude wahel; wanemate laste juures peab selle järgi vaatama, et mitte just hambatulemise ajal rüugeid panna, waid wahelajal; üleüldse peab laps rüugepanemise ajal terve olema ja ta ümbruses ei tohi mitte roofihaigeid olla.

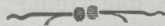
Mis aastaajasse puutub, siis on wilum aeg kewade ja sügise parem kui palaw kessuwi. On lapsel rüuged pandud, siis on tarwis käewart kinni kōita, niipea kui wärsked mürgid natute kuiwanud on. Kōidet on tarwis üle 4—5 päewa ford wahetada, last pesta ja jälle uuesti käewars kinni kōita.

On lapsel rüuged pandud, siis ilmub harilikult 3—4-dal päewal rüugepanemise kohal wäike rafuke punetawal alusel, wiindal päewal läheb ta pikerguseks ja täidab end selge wedelikuga; 8-dal päewal on ta pingul täis, kesspaigas on wäike wagu näha, ihu ümberringi punetab ja on paistetunud; 9-dal päewal läheb wedelik rafu sees fogaseks ja paistetust ümberringi suuremaks, isegi kaendlaalusel rahud paistetawad üles, lapsel on palawik ja ta on rahutu; paari päewa pärast läheb asi paremaks, punetus ja paistetust wähenewad; wedelik rafu sees läheb paksums; rafu kesspaigast algab wagu mööda kuiwamine ja 2—3 nädala pärast kukub kärn päält maha. Palawik on rüugepanemisega alati ühendatud, algab 4—5 päewa pärast rüugepanemist, jõuab 7—8 päewal tipule: 38—40° C., hingamine ja südametegewus on kiirendatud. Kaitsejõud haiguse wastu algab 10-dast päewast pärast rüugepanemist ja kestab läbistikk 6—10 aastat, mille järgi jälle uuesti peab lastma rüugeid panna.

Et last haigeksjäämise eest hoida, peab imetaja ema nii mõndagi toitu maisemata jätma. Niisuguste toitute seffa tuleb kõige päält juustu arwata. Juustu sees on hull mädanemise-produktid ja neist lähewad jaod were kaudu piima sisse ning sünnitawad rinnalapsel kõhuhai gust. Edasi on niisuguseid toiduaineid nimetada, mis sifikonnas käärimist ja seega palju gaasid sünnitawad; siia hulka käiwad wiinamarjad ja puuwiljad.

Weel olgu nimetatud, et imetaja ema end mõimalikult hingeliste ärituste eest hoidma peab, kui tahab, et laps terve ja wagane peab olema ja korralikult kosuma. On aga emal järsk ehmatust ehk äritust olnud, siis teeb ta paremini, kui ta enne imeda andmist rinnas seiswat piima wäljalüpssta katsub ehk pumbaga ära wõtub. Mis sugune muutus piimaga sünnib, ei ole meil teada; küll on aga tegelikust elus nähtusi, kus ema ehmatusele lapsel haigeksjäämine järgneb.

Püüab ema eelpool antud juhatusi tarwitada, siis jääb nii mõnigi murelik silmapilk tulemata. Isegi mõista, et kõigi haiguste eest lapsel mitte kaitsta ei jõua ega ei saa, aga eelpool tähendatud tōbed peakswad küll tulemata jääma.

Külgebakkawate haiguste eest hoidmisest enne ja nüüd.

Et mõnda haigust mitte alati ühteviisi leida ei ole, waid see wähest koguni kaob, aastate wiisi kadunuks jääb, siis jälle ilmub ja inimesi hulga kaupa maha murrab, see on ammuft ajast tuttawa nähtus. Riisuguseid haigusi peeti endistel aegadel Jumala nuhtluseks inimeste kurjuse eest. Selle pääle waatamata oldi aga ometi tähelepandud, et riisugused haigused mitte korraga mitmes maanurgas ei ilmunud, waid ühest kohast hakates samm sammult edasi tungisiwad, et ifka need uuesti haigeks jäiwad, kes haigetega kokku puutusiwad. Mispäraft see nii jündis, jäi arusaamataks. Hakati jeda nii äraoletama, et juba haigeks jäänud inimesed, kui Jumala karistuse alused, roojased on ja nendega kokkupuutumine iga teise pattu niiwõrd suurendab, et ta siis ise ka karistuse alla peab langema. Sellel põhjusel hoiatati ja hoiti kõiki riisugustega kokkupuutumise eest. Iisraeli-lapsed ajasiwad riisugused haiged leerist wälja ja nõudsiwad, et igaiüks, kes nendega kokku puutus, ka teatud aja teiste seast pidi wäljatõugatud olema. Kuni uuema ajani käidi mitmes riigis mõnda haigust põdejatega juutide eeskujul järele ümber. Tuttawad on sellepoolest pidalitõbiste kohta käiwad eeskirjad.

Meie esivanemad on külgebakkawate haiguste iseloomu wäga terawalt ja suure arusaamisega tähele pannud. Tunnistust sellest annawad jutud katkusünitajatest, nõidadest ja posijatest.

Katku peeti olemuseks, kes enamasti inimese kujul ümber käis, ennaft aga ka loomadeks ja asjadeks muuta wõis. Kuhu ta ilmus, ehk kes riisugusesse asjasse puutus, mis mõne tarbe- ehk wäärtasja kujul siin ehk jäänud maas oli, see oli kadunud. Tuttau on jutt, kuidas Tallinnamaa rannas, kus inimesed katku eest lootfikuga Rasisaarele tahfisiwad põgeneda, katk musta mehe näol ka lootfikusse kargas ja ühes jõitis, ning siis nimetatud saarel oma tööd algas.

Wõti, et nõiad ja posijad loomi ära nõiduda saawad, nii et terwed karjad lühikese ajaga ära lõpewad. Nõidust ei toimetanud nõid mitte ainult sõnadega, waid ta pidi salaja ühe nõiamuna wõõrasse loomalauta wiima, mis elajad nuusutada wõisiwad, ehk jälle mõne kundi lauda ukse alla mulla sisse matma, kust loomad üle käisiwad. Leiti see muna ehk kont aegjasti kätte ja põletati ära, siis kadus ka sellega nõiduse mõju.

Geespool kirjeldatud arwamiste põhjal pidi katku ajal igaiüks ennaft tundmata inimestega kokku puutumise eest hoidma, ei tohtinud keegi wõõraft asja puutuda, kui meelitaw see ka oli. Ei wõinud teada, kas sel kujul mitte katk ligineda ei püüdnud. Walwati hoolega, et kahtlased ega wõõrad inimesed mitte loomade selka ega looma-

lautadesse ei pääjeks. Tabati wõoras loomalaudaft, siis loodeti weel nõiduse mõju selle läbi murda, et nõida peffeti, et mõni koht werijeks läks.

Waatame neid enesekaitsmiſe wiisifid praegufe aja laienenud teadufe walgufes, siis peame neid koguni asjalikkudeks ja fündsateks tunniftama. Nüüd teame meie, et külgehakkawate inimeste ja loomade haiguste põhjufeks wäikſed piſielukad, patſillused, on, kes inimeste, loomade ehk asjadega üheft kohaft teifi kantaffe ja kes uutel kohtadel, kus fündſaid elutingimiſi leiawad, kohe uueſti oma häwitujetööd algawad. Tõbede eeft püüawad inimesed ära põgeneda, kellel ſagedaſti juba haigufe = idud ſees on ja kes wõõrſile ſaades tõbe ſinna ühes wiiwad. See on arſaadaw põhjuſ, mis meid juunib tõbede ajal iga tundmata inimeſe eeft endid hoidma. Aſjadega weetakſe haigufe = idud praegufel ajal tuhandate werſtade kaugufele edaſi. Nii tõi, näitufeks, pääle Wene-Türgi sõja üks kaſakas Perſijamaalt iluſa rätikuga, mis ta oma pruudile kinkida tahtis, katku Wenemaal.

Wanäl ajal oli tähele pandud, et haigus wõõraſte inimeſtega ühendufes ſeiſis. Oli inimene täieſti tundmata, mis oli ſiis nõidade ja waimude ajajärgul loomulikum, kui et haigufe toojat haigufeks eneseks hafati pidama. Nõidumiftega, nõiamunade ja kontidega, on lugu juſt niifamaſugune. Nõiad ja poſijad oliwad juuremalt jaolt mõiftufe ja aruſaamiſe pooleſt oma ümbrufeſt häſti ees. Nad iſe teadſiwad ſelgeſti, et nende ſõnad ſugugi rohkem ei mõju, kui teiſtelgi, waid et tarwis on ſeda, mis nad koguni loomulikul wiifil täideſaatiſiwad, nõidufe kate läbi juuremaks ja imelikumaks teha. Oli nõid otſufele jõudnud, et loomade tõbi loomade kokkupuutumifel ühe küljeſt teiſe külge läheb, oli ta näinud, et iſegi lõpnud loomade jaod haigufiſt terwete loomade ſeas juutſiwad ſünnitada, ſiis oli tal ſellega tarkuſ käes, kuidas külgehakkawate loomade i beđe puhul terwe karja ſekka haigufiſt nõiduda wõimalik on. Ta wõttis haigete loomade karwu, müſſutas need keraks kokku, ehk wõttis mõne lõpnud looma luu ja wiis wõõraſſe lauta. Loomad muuſutawad igit wõõraſt aſja, kui ſellel weel wõõraſte loomade hais juures on, nagu karwadel ja kontidel, nad puutuwad muuſutamifel karwade ja kontide küljes olewate batſilluſtega kokku ning jaawad nii haigufe = idud eneſte ſiſſe. Mif wiifil tema kerad ja fondid haigufiſt ſünnitawad, jääb nõial kui ka nõidufe alujel mõiftmataks, aga tõbe edaſikandmine niifugufe aſjade läbi on mõlematel ſelge. Loomade katku on praegu kaunis tihti meie maal leida, ei ole ſee wiſt ka wanaſti teiſiti olnud.

Wanade juutide terwiſhwiulikud eeskirjad, et nech, kes rojajeks tunniftatud haigete ehk aſjadega kokku puutunud, määratud ajaks leerift wälja piidwad minema ja ka rojaste kirjas olema, kuni nad päraſt ſeda aega hoolſa peſemiſe järele jälle terwete ja puhtate ſekka waſtu wõeti, oliwad wäga aſjakohafed. Täna teab iga linna-inimene,

et kui kuskil korteris mõni laps külgehakkawasje haigusesse on haigeks jäänud, teised koolilapsed, kes sääl elavad, nädalat 2—3 koolist ära peavad jääma, kui nad ka alles päris terved on. Kas jee ei ole otse endiste Iisraeli-laste eeskiri! Meie teame praegu, et haigus mitte kohe ilmsiks ei tule, kui tema idud inimese külge on saanud, vaid juurdumiseks enne aega tarvitab, et ta aga juba juurdumise ajal ühe küljest teise külge edasi võib minna. Meie teame, kui palju aega keegi haigus juurdumiseks tarvitab, ei ole teda selle aja sees nähtavale tulnud, siis ei ole teda inimese külge saanudgi. Iga haiguse idusid ei tunne meie kõigi suurestegewate klaaside ehk mikroskoopide pääle vaatamata ifka weel mitte; oma teadmistele oleme haiguste käigu ja laialilagunemise wiisi vaatlemise läbi saanud. Wanad juunid on sellepoolest juba niisama kangel olnud. Rahwanemad kirjutasiwad äraproowitud õpetused rahwale ette, ja neid eeskirjasid täideti karwapäält, nendest üleastumist peeti patuks, mille eest juba siin maa pääl nuhtlus oli määratud ja patustajale wälja jagati.

Enne, kus weel raudteesid ega aurulaewu ei olnud, oli inimeste läbikäimine kaugemal-elawatega õige wähenne, seda paremini tundsiwad aga naabruje elanikud ühteteist, üheteise elamisewiisi ja haigusi. Praegu on jee otse ümberpööratud. Inimesed kihawad nagu sääsed jurudes edasi-tagasi. Enne oli igalt wööralt esimene küimine: kes ja oled, kust ja tuled, kuhu lähed, mis ja käid? Praegu elawad linnades inimesed aastate kaupa ühes majas, ilma et üksteist tundma õpiks, ehk üheteise järele päriksigi. Praegu on inimene täna siin, homme juba mitusada wersta eemal, koguini tundmata ja wööras wööraste keskel. Endistel aegadel maksnud isaisadest päritud tarkused, pruugid ja tõmbed lähewad ruttu kaduma, kaotawad lugupidamise palju ennem, kui neile sellekohased uue-aja õpetused ajemele astuda suudawad.

Ka selles asjas, nii kui mitmes muusgi näeme, et lõhkumise, mahakiskumise töö, palju hõlpsam on kui ülesehitamine. Meie õpime ruttu, wanade, endise nõia- ja ebausuarjuga kaetud pruukide üle naerma, enne kui meie nende tõsijest, asjalikust mõttest weel aru oleme saanud ja selle arusaamise põhjal endid neist wabastada wõikime ja tohikime. Meil on praegu huwitaw üleminekuaeg pimedusest walgusele, nagu jeda nimetada armastatakse — pimedusest walgusele iseäranis looduseteaduses. Endistel aegadel ei uuritud nii nähtuste põhjusti nagu nüüd. Kõike mis filmale selge ei olnud, jeda katjuti ruttu ja hõlpsasti ettekujutawate üleilmliste olemuste abil äraletada. Igal tööl pidi oma tegija olema ja kui jeda tegijat ei nähtud, siis pidi ta nimelt nägemata olema, ja asi oli korras. Kui wastawaidlemata kindel oli, et töbi wööraste inimeste ilmumiseega ehk wööraste asjade külge puutumiseega alustas, siis ei suudetud jellest ilma nõidade, waimude ja nõiduste appiwõtmata mitte arusaada. Nõia- ja waimude

ust tegi aga kõik jelgeks — mis siis ime, et jellest nõia- ja ebausust nii finni peeti. Praegu õpib inimene juba maast madalast ainult oma wiie meele läbi saadud tarkusest lugu pidama. Väaküsimine on ikka: näita mulle mispärast see nii ja nii on, siis ma usun sind. Mida tohe wiie meelega ära tunda ei juudeta, seda ei taheta ka mitte uskuda. See on ju kõik väga ilus ja kiiduväärne, et inimesed ise iga asja põhjust tahavad kätte saada, aga jellel on ka omad juured konksud küljes. See oma filmaga äranägemine ja oma kõrwaga kuulmine on raskets asjaks saanud. Meie tunneme juba palju rohkem asju, kui meie oma palja filmaga näeme. Mikroskoopi abil, mis koguni pisikesi asju paartuhat korda suurendab, näeme, et lõpmata hulgal loomakesi meie ümber elutsevad, kellest meil palja filmaga waadates aimugi ei ole. Mikroskoopid ei ole aga igale mehele kätte saadavad ja nendega ümberkäimine tahab palju harjutamist. Kas võib keegi, kellel mikroskoopi ei ole, ütelda, et kõiki neid väikseid loomakesi, mis meie paljas film ei jeta, olemasgi ei ole? Puu usjtab ja tõdmeb ära, meie näeme järelewaadates, et väikesed usjikesed ja mardikad ta aufusid täis ajanud; inimene hakkab kiratsema ja kõhnaks jääma, palja filmaga waadates ei leia meie jelle nähtuse põhjust mitte, mikroskoopi abil otsest aga näeme, et inimese kallal niisama, nagu usjikesed puu kallal, lõpmata hulkades piisielukad oma hävitamisetööd teewad, et nad jiaal imeruttu sijnewad, keha seest süljega, wäljaheidetega, nahkestadega, asjade ja teiste inimese külge saawad ja jiaal ruttu oma hävitamisetööd edasi teewad. Kas neid siis jellepärast ei ole, et meie neid palja filmaga ei näe?

Ka uuema aja õpetusi haigustest ja nende laialilagunemisest, mis asjatundjad wäljatöötanud, peab tundma õppima; jiaal ei saa iga asja oma filmaga järeleproowida. Niisugune tundma õppimine tarwitab aga natukene tööd ja seda ei wiitji igamees teha. On siis igapäewane nähtus, et kõik endistest aegadest päritud pruugid, kuidas töö ajal olla ja elada, on unustatud, aga uusi ajakohaseid teadmisi ei ole omandatud ja inimesed tööde eest ennast kuidagi hoida ei katsugi. Mõni usjlit hing räägib weelgi haigustest, kui jumala-witsast, mille eest pääsemist ei olewat, kus küll õigem oleks rumaluse-witsast rääkida. Et inimene oma terwise hoidmiseks temale Jumalast antud mõistust tarwitaks, ei käi küll kuidagi pühakirja õpetuse wastu.

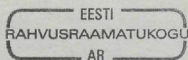
B. K.

Доволено цензурою. — Юрьевъ, 21 августа 1904 года. — „Postimehe“ trükitaja trüff.

Reastatav toimetaja ja wäljaandja: cand. jur. J. Tõnisson.

Ar 904/Võiksete

AR 136.999

580/143

Argo4
Väiksete